

Vzťah vnútroštátneho a medzinárodného práva – prípad SR

Kamil Baraník

Katedra ústavného práva a teórie práva
Právnická fakulta UMB
kamil.baranik@umb.sk

Úvod

- Medzinárodné právo – tradičná doména suverénnych štátov

Druhá polovica 20. st. – zmena chápania úlohy medzinárodného práva

- Nárast medzinárodných vzťahov
- Ľudské práva a jednotlivec
- Intenzívna medzištátna spolupráca

- Expanzia medzinárodného práva – citelná zmena aj v ústavnom práve (Konštitucionalizmus 1, Konštitucionalizmus 2, **Konštitucionalizmus 3**)

Teoretické východiská vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho právneho poriadku

Právny monizmus

- Viedenská škola – najmä Čistá právna náuka (Hans Kelsen)
- „Jednota“ - všetky právne normy sa nachádzajú v jednom právnom systéme (existencia viacerých subsystémov) – normy medzinárodného a vnútroštátneho práva
- „Čistota“ – nedochádza ku konfliktu právnych noriem
- Platnosť právnych noriem
- Radikálny v. umiernený právny monizmus
- Ústavný súd ako dôsledok umierneného monizmu

Právny dualizmus

- Právne poriadky ako hermeticky uzavreté systémy
- Nevyhnutný nositeľ konkrétneho právneho poriadku preto, aby v ňom platila právna norma iného právneho poriadku

Monizmus v. dualizmus

- odlišné okruhy právnych vzťahov
- odlišné okruhy subjektov
- odlišné pramene práva

Ďalšie koncepcie

Právny pluralizmus

Globálny konštitucionalizmus

Kozmopolitný konštitucionalizmus

...

-
- ▶ Priamy v. nepriamy účinok ustanovení medzinárodných zmlúv
 - ▶ Vertikálny v. horizontálny účinok ustanovení medzinárodných zmlúv
 - ▶ **Recepcia medzinárodného práva**
 - a) Transformácia
 - b) Adaptácia
 - c) Inkorporácia (adopcia)

Generálna v. partikulárna recepčná klauzula

- Generálna recepčná klauzula**
 - ▶ Ústavný charakter
 - ▶ Žiadna generálna klauzula nie je úplná
- Partikulárna recepčná klauzula**
 - ▶ Roztrieštenosť v právnych predpisoch

Trestný zákon

§ 7 Pôsobnosť podľa medzinárodných zmlúv

(1) Trestnosť činu sa posudzuje podľa tohto zákona aj vtedy, ak to ustanovuje medzinárodná zmluva, ktorá bola ratifikovaná a vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ktorou je Slovenská republika viazaná.

(2) Ustanovenia § 3 až 6 sa nepoužijú, ak to nepripúšťa medzinárodná zmluva, ktorá bola ratifikovaná a vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ktorou je Slovenská republika viazaná.

Obchodný zákonník

§756

Ustanovenia tohto zákona sa použijú, len pokiaľ medzinárodná zmluva, ktorá je pre Slovenskú republiku záväzná a bola uverejnená v Zbierke zákonov, neobsahuje odlišnú úpravu.

Zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom

§2

Ustanovenia tohto zákona sa použijú, len pokiaľ neustanovuje niečo iné medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná alebo zákon vydaný na vykonanie medzinárodnej zmluvy.

Civilný sporový poriadok

„Každé ustanovenie tohto zákona je potrebné vykladať v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, verejným poriadkom, princípmi, na ktorých spočíva tento zákon, **s medzinárodnoprávnymi záväzkami Slovenskej republiky, ktoré majú prednosť pred zákonom**, judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva a Súdneho dvora Európskej únie, a to s trvalým zreteľom na hodnoty, ktoré sú nimi chránené.“

Ústava SR a zakotvenia vzťahov s externými právnymi poriadkami

- Pred rokom 1989 (...)

Listina základných práv a slobôd

§ 2

- *Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ratifikované a vyhlásené Českou a Slovenskou Federatívnou Republikou, sú na jej území všeobecne záväzné a majú prednosť pred zákonom.*

Pôvodný text Ústavy

- Čl. 11

Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred jej zákonmi, ak zabezpečujú väčší rozsah základných práv a slobôd.

- Čl. 144 ods. 2

Ak to ustanovuje ústava alebo zákon, sudcovia sú viazaní aj medzinárodnou zmluvou.

Ústava po novele ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z.

► Čl. 1 ods. 2

Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky.

► Čl. 7 ods. 4

Na platnosť medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodných politických zmlúv, medzinárodných zmlúv vojenskej povahy, medzinárodných zmlúv, z ktorých vzniká Slovenskej republike členstvo v medzinárodných organizáciách, medzinárodných hospodárskych zmlúv všeobecnej povahy, medzinárodných zmlúv, na ktorých vykonanie je potrebný zákon, a medzinárodných zmlúv, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, sa vyžaduje pred ratifikáciou **súhlas Národnej rady Slovenskej republiky**.

► Čl. 7 ods. 5

Medzinárodné zmluvy **o ľudských právach a základných slobodách**, medzinárodné zmluvy, na ktorých **vykonanie nie je potrebný zákon**, a medzinárodné zmluvy, ktoré **priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb** a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.

► Čl. 144 ods. 1

Sudcovia sú pri výkone svojej funkcie nezávislí a pri rozhodovaní sú viazaní ústavou, ústavným zákonom, medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 2 a 5 a zákonom.

► Čl. 145 ods. 4

Sudca skladá do rúk prezidenta Slovenskej republiky tento slub: „Slubujem na svoju česť a svedomie, že sa budem spravovať ústavou, ústavnými zákonmi, **medzinárodnými zmluvami, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom**, a zákonmi, budem vykladať zákony a rozhodovať podľa svojho najlepšieho presvedčenia, nezávisle a nestranne.“.

► Čl. 153

Na Slovenskú republiku prechádzajú práva a povinnosti z medzinárodných zmlúv, ktorými je Česká a Slovenská Federatívna Republika viazaná, a to v rozsahu ustanovenom ústavným zákonom Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky alebo v rozsahu dohodnutom medzi Slovenskou republikou a Českou republikou.

► Čl. 154c ods. 1

Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom pred nadobudnutím účinnosti tohto ústavného zákona, sú súčasťou jej právneho poriadku a majú prednosť pred zákonom, ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd.

Uzatváranie medzinárodných zmlúv v slovenskej praxi

- **Priamy účinok** – úmysel zmluvných strán, teda to, čo sa dialo na medzinárodnej sfére
- **Priama aplikovateľnosť** – vnútroštátna úroveň posúdenia

Kategórie MZ podľa rozhodnutia prezidenta a podľa Ústavy

- Prezidentské, Vládne, Rezortné
- Čl. 7 ods. 5, čl. 153, čl. 154c ods. 1 (pôvodný čl. 11) – s prednostným účinkom pred zákonmi

Proces uzatvárania prezidentských zmlúv

1. Dojednanie textu MZ na medzinárodnej úrovni
2. Text MZ sa predbežne podpíše – predbežný súhlas byť viazaný MZ
3. Vyjadrenie vnútroštátneho súhlasu s konkrétnou MZ (NRSR)
4. Medzinárodná ratifikácia (prezident)
5. Promulgácia v Zbierke zákonov (prezidentské MZ sa v nej vyhlasujú vždy)

Úloha sudcu pri aplikácii ustanovení MZ

- Skúmať ústavný režim medzinárodnej zmluvy – promulgácia a ústavná kategória MZ
- Skúmať konkrétne ustanovenie medzinárodnej zmluvy, ktoré sa má aplikovať
- Interpretovať ustanovenia MZ
- Aplikovať ustanovenia MZ (priamy, príp. nepriamy účinok)

Ústavný súd a medzinárodné zmluvy

- a) Konanie o súlade dojednanej (ale ešte neschválenej prezidentskej) medzinárodnej zmluvy podľa čl. 125a
- b) Konanie o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 ods. 1
- c) Konanie o ústavnej sťažnosti podľa čl. 127

I. Európsky dohovor o ochrane ľudských práv II. Ostatné MZ

Princíp subsidiarity pri aplikácii medzinárodných zmlúv

„...ingerencia ústavného súdu do výkonu tejto právomoci krajského súdu je opodstatnená len v prípade jeho nezlučiteľnosti s ústavou alebo kvalifikovanou medzinárodnou zmluvou. Aj keby ústavný súd nesúhlasil s interpretáciou zákonov všeobecnými súdmi, ktoré sú „**pánmi zákonov**“, v zmysle citovanej judikatúry by mohol nahradiť napadnutý právny názor krajského súdu iba v prípade, ak by ten bol **svojevoľný, zjavne neodôvodnený, a teda ústavne nekonformný**. O svojevoľí pri výklade a aplikácii zákonného predpisu všeobecným súdom by bolo možné uvažovať len v prípade, ak by sa tento natolko odchyľil od znenia príslušných ustanovení, že by zásadne poprel ich účel a význam.“

- Aarhuský dohovor
- Dohoda ČSFR a SRN o vzájomnej ochrane investícií
- Dohoda medzi vládou ČSFR a vládou Kanady o podpore a ochrane investícií
- Dohoda o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva
- Dohovor č. 128 o invalidných, starobných a pozostalostných dávkach
- Dohovor č. 29 o nútenej a povinnej práci
- Dohovor č. 465/1990 Zb. o diskriminácii (zamestnaní a povolani) č. 111
- Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 158
- Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 98
- Dohovor o odstránení všetkých diskriminácií žien
- Dohovor o ĽP a biomedicíne
- Dohovor o minimálnej norme sociálneho zabezpečenia č. 102
- Dohovor o občianskych aspektoch medzinárodných únosov detí
- Dohovor o právach dieťaťa

- Dohovor o právnom postavení utečencov
- Dohovor o rasovej diskriminácii
- Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím
- Dohovor o styku s dieťaťom č. 192 Štrasburg 15.5.2003
- Dohovor o výkone práv detí
- Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu
- Dokument z kodanského zasadnutia konferencie o ľudskej dimenzii KBSE
- Európska charta miestnej samosprávy
- Európska sociálna charta (revidovaná)
- Európsky dohovor o občianstve
- Európsky dohovor o odovzdávaní trestného konania
- Európsky dohovor o vydávaní
- Európsky dohovor o výkone práv detí
- Európsky dohovor o výkone práv dieťaťa

- Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie
- Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach
- Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach
- Schengenský vykonávací dohovor (Právo EÚ??)
- Smernica OSN na ochranu spotrebiteľa z roku 1985 bod 2, 3, 4
- Všeobecná deklarácia ľudských práv
- Všeobecný komentár OSN č. 12
- Záverečný akt Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe
- Záverečný dokument Viedenskej následnej schôdzky KBSE
- Zmluva medzi ČSSR a MLR č. 63/1990 Zb.
- Zmluva medzi ČSSR a SFRJ č. 207/1964 Zb.

Koncept priamej vykonateľnosti v rozhodnutiach Ústavného súdu

II. ÚS 596/2014 vo vzťahu k **Dohovoru o právach dieťaťa** (tzv. New Yorkský dohovor) - (medzinárodná zmluva v režime čl. 153)

- Sťažovatelia napádali čl. 3 ods. 1 a 2, čl. 12 ods. 1 a 2 a **čl. 16**

„na úrovni samotnej OSN prevládol (dnes už konštantný) právny názor, že medzi články Dohovoru o právach dieťaťa, ktoré upravujú všeobecné zásady/princípy (general principles), **a nie sú priamo vykonateľné**, ale je potrebné tieto zásady inkorporovať do príslušnej vnútroštátnej legislatívny a aplikačnej praxe, možno zaradiť najmä čl. 2, čl. 3, čl. 6 a čl. 12 (...). Tento záver podporuje i samotný text týchto článkov Dohovoru o právach dieťaťa („štáty sa zaväzujú“, „štáty zabezpečujú“, „dieťaťu sa poskytuje“). **Naopak, k priamo vykonateľným právnym normám Dohovoru o právach dieťaťa je možné zaradiť napr. čl. 7 ods. 1, čl. 10 ods. 2, čl. 13, čl. 16 a pod.**“

Článok 3

1. Záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.
2. Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, sa zaväzujú zabezpečiť dieťaťu takú ochranu a starostlivosť, aká je nevyhnutná pre jeho blaho, pričom berú ohľad na práva a povinnosti jeho rodičov, zákonných zástupcov alebo iných jednotlivcov právne za neho zodpovedných, a robia pre to všetky potrebné zákonodarné a správne opatrenia.
3. Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečia, aby inštitúcie, služby a zariadenia zodpovedné za starostlivosť a ochranu detí zodpovedali štandardom ustanoveným kompetentnými úradmi, najmä v oblastiach bezpečnosti a ochrany zdravia, počtu a vhodnosti svojho personálu, ako aj kompetentného dozoru.

Článok 12

1. Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečujú dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, právo tieto názory slobodne vyjadrovať vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú, pričom sa názorom dieťaťa musí venovať patričná pozornosť zodpovedajúca jeho veku a úrovni.
2. Za tým účelom sa dieťaťu poskytuje najmä možnosť, aby sa vypočulo v každom súdnom alebo správnom konaní, ktoré sa ho týka, a to buď priamo, alebo prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu, pričom spôsob vypočutia musí byť v súlade s procedurálnymi pravidlami vnútroštátneho zákonodarstva.

Článok 16

1. Žiadne dieťa nesmie byť vystavené svojvoľnému zasahovaniu do svojho súkromného života, rodiny, domova alebo korešpondencie ani nezákonným útokom na svoju česť a povesť.
2. Dieťa má právo na zákonnú ochranu proti takým zásahom alebo útokom.

Článok 7

1. Každé dieťa je registrované ihneď po narodení a má od narodenia právo na meno, právo na štátnu príslušnosť, a pokiaľ to je možné, právo poznať svojich rodičov a právo na ich starostlivosť.
2. Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečujú vykonávanie týchto práv v súlade so svojim vnútroštátnym zákonodarstvom a v súlade so svojimi záväzkami vyplývajúcimi z príslušných medzinárodnoprávných dokumentov v tejto oblasti s osobitným dôrazom na to, aby dieťa nezostalo bez štátnej príslušnosti.

Článok 10

1. Za účelom spojenia rodiny a v súlade so záväzkom podľa čl. 9 ods. 1 štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, posudzujú žiadosti dieťaťa alebo jeho rodičov o vstup na územie štátu, ktorý je zmluvnou stranou Dohovoru, alebo o jeho opustenie pozitívnym, humánnym a urýchleným spôsobom. Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, ďalej zabezpečia, aby podanie takej žiadosti nemalo žiadne nepriaznivé dôsledky pre žiadateľa alebo členov jeho rodiny.
2. Dieťa, ktorého rodičia sa zdržiavajú v rôznych štátoch, má až na výnimočné okolnosti právo udržiavať pravidelné osobné kontakty a priame styky s oboma rodičmi. Za tým účelom a v súlade so svojim záväzkom podľa čl. 9 ods. 2 štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa a jeho rodičov opustiť ktorúkoľvek krajinu, aj svoju vlastnú, a vstúpiť do svojej vlastnej krajiny. Právo opustiť ktorúkoľvek krajinu podlieha iba takým obmedzeniam, ktoré ustanovuje zákon a ktoré sú potrebné na ochranu národnej bezpečnosti, verejného poriadku, verejného zdravia alebo morálky alebo práv a slobôd iných a ktoré sú v súlade s ostatnými právami uznanými v tomto Dohovore.

II. ÚS 242/2015 vo vzťahu k **Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce č. 158** (medzinárodná zmluva v režime čl. 7 ods. 5)

► Napádalo sa ustanovenie čl. 4 dohovoru

Tento dohovor „obsahuje 22 článkov, ktoré upravujú spôsob a dôvody skončenia zamestnania z podnetu zamestnávateľa. Z obsahu týchto právnych noriem možno ustáliť, že **zabezpečujú rovnaký, resp. menší rozsah práv, ako zabezpečuje vnútroštátna právna úprava týchto právnych vzťahov, predovšetkým zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov**“.

Druhá časť Normy všeobecnej aplikácie

Oddiel A
Oprávnenie na skončenie zamestnania

Článok 4

Zamestnanie pracovníka sa neskončí, ak neexistuje platný dôvod na také skončenie, ktorý súvisí so schopnosťou alebo správaním pracovníka, alebo vyplýva z prevádzkových potrieb podniku, organizácie alebo služby.

Článok 5

Platnými dôvodmi na skončenie zamestnania nie je okrem iného

- a) členstvo v odboroch alebo účasť na odborej činnosti mimo pracovného času alebo so súhlasom zamestnávateľa v pracovnom čase,
- b) uchádzanie sa o funkciu alebo vykonávanie alebo predchádzajúce vykonávanie funkcie zástupcu pracovníkov,
- c) podanie sťažnosti alebo účasť na súdnom konaní proti zamestnávateľovi pre údajné porušenie zákonov alebo predpisov, alebo podanie opravného prostriedku na príslušné správne úrady,
- d) rasa, farba pleti, pohlavie, manželský stav, povinnosti k rodine, tehotenstvo, náboženstvo, politické názory, národný pôvod alebo sociálny pôvod,
- e) neprítomnosť v práci počas materskej dovolenky.

Článok 6

1. Dočasná neprítomnosť v práci pre chorobu alebo úraz nepredstavuje platný dôvod na skončenie zamestnania.
2. Vymedzenie toho, čo predstavuje dočasnú neprítomnosť v práci, jej rozsah, pri ktorej sa vyžaduje lekárske potvrdenie, a možné obmedzenia pri vykonávaní odseku 1 tohto článku sa určujú v súlade so spôsobmi uplatňovania uvedenými v článku 1 tohto dohovoru.

II. ÚS 242/2015 vo vzťahu k (reevidovanej) **Európskej sociálnej charte**

„s licenciou pre zjednodušenie možno prijať stanovisko, že právne normy medzinárodnej zmluvy sú priamo vykonateľné, **ak zaručujú práva a slobody priamo ich adresátom bez potreby ďalšej transpozície alebo inkorporácie do právneho poriadku zmluvného štátu ďalším normatívnym právnym aktom.** Právne normy medzinárodnej zmluvy nie sú priamo vykonateľné, ak tieto priamo alebo implicitne vyžadujú od zmluvného štátu prijatie ďalšej právnej úpravy na úrovni vnútroštátnej legislatívy (v medzinárodných zmluvách najčastejšie uvedené textáciou „zmluvné štáty sa zaväzujú prijať...“ alebo „zmluvné štáty uznávajú a zabezpečia..“ a pod.).“

**Ďakujem Vám za
pozornosť**

